

Azərbaycan Respublikasının
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Agentliyi

Sahibkarlığa və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu
(SBIİYF)

Sahibkarlığın Əsasları Təlimi

Mövzu: «Mühasibat uçotu haqqında ilkin
anlayışlar»

Təlimçi: Radil Fətullayev

Əhatə olunacaq suallar

1. Müəssisə nədir?;
2. Müəssisənin növləri və təşkilatı-hüquqi formaları;
3. İqtisadi fəaliyyətdə istifadə edilən resurslar;
4. Müəssisə fəaliyyətində daxili və xarici mühit amilləri;
5. Müəssisənin əməliyyat, maliyyə və investisiya fəaliyyəti;
6. Müəssisənin idarəedilməsi və planlaşdırma;
7. Müəssisənin gəlirləri və xərcləri;
8. Müəssisə fəaliyyətində uçot və hesabatlılıq.

Müəssisənin fəaliyyəti və Uçot

Müəssisə nədir?

Mənfəət əldə etmək və insanlara *xidmət* etmək məqsədi ilə

Məhsul və xidmətlər

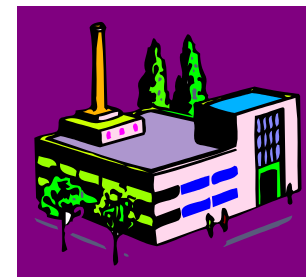
İstehsal edən

Qurumdur

və

Satan

Müəssisə

Mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq tələbatların ödənilməsi və mənfəət əldə edilməsi məqsədi ilə məhsulların istehsalı, xidmətlərin göstərilməsi və işlərin yerinə yetirilməsi üçün yaradılmış müstəqil təsərrüfat subyektidir.

HÜQUQİ VƏ FİZİKİ ŞƏXS

Hüquqi şəxs - qanunla müəyyənləşdirilən qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş, xüsusi yaradılmış elə bir qurumdur ki, mülkiyyətində ayrıca əmlakı vardır, öz öhdəlikləri üçün bu əmlakla cavabdehdir, öz adından əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə etmək və həyata keçirmək, vəzifələr daşımaq, məhkəmədə iddiaçı və ya cavabdeh olmaq hüququna malikdir.

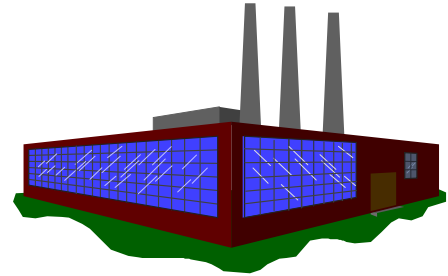
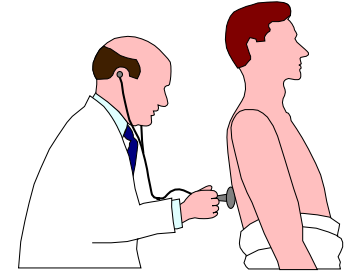
Hüquqi şəxsin müstəqil balansı olmalıdır.

Fiziki şəxs- hüquq münasibətlərində öz adından iştirak edən insan fərdidir.

Biznesin (Müəssisələrin) 4 əsas formaları

- Xidmət müəssisələri
  - mühasibat, hüquq, tibbi və s.
- Ticarət müəssisələri
  - Wal-Mart, Safeway, The Gap
- İstehsal müəssisələri
  - General Motors, 3M, Reynolds Metals
- Maliyyə müəssisələri
  - Citicorp, Merrill Lynch, American Express

Qeyd: Bəzi müəssisələr özündə daha çox funksiyaları daşıyan biznes qura bilər.

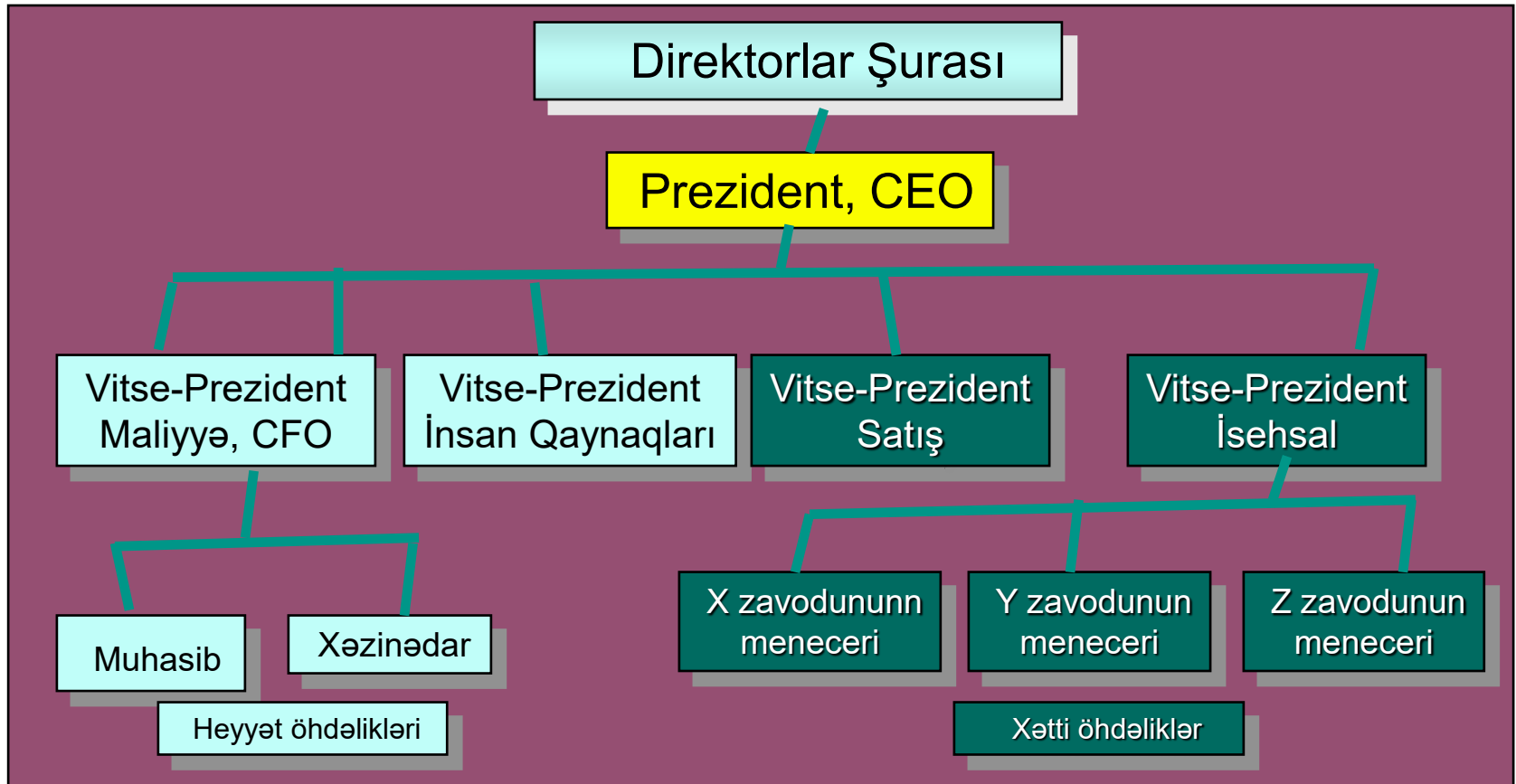

Müəssisənin təşkilati-hüquqi formaları

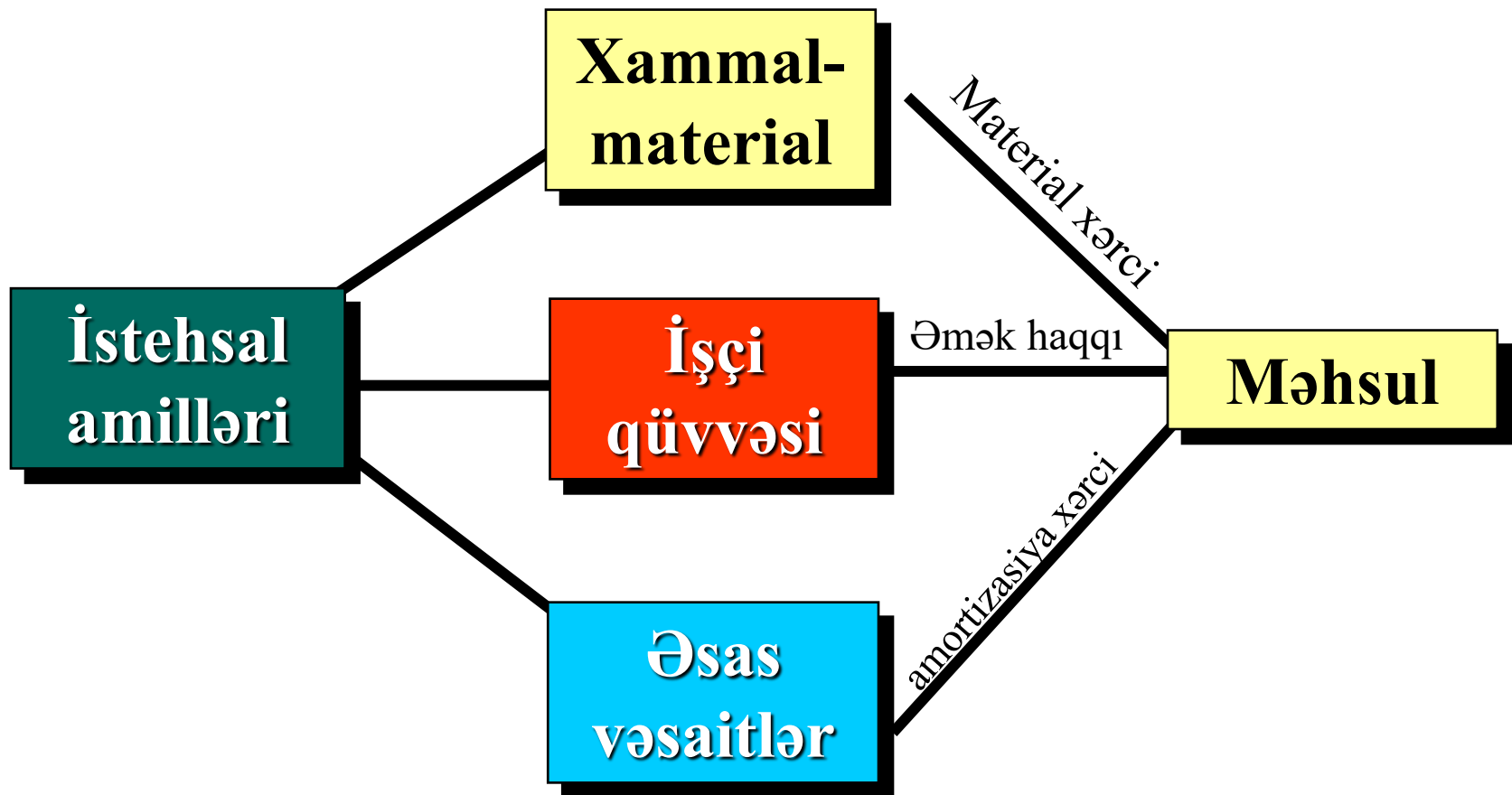
Müəssisənin təşkilati hüquqi forması təsərrüfat subyektinin əmlakının təsbiti və istifadəsi qaydasını, onun hüquqi mövqeyini və fəaliyyət məqsədini müəyyən edilməsi ilə əlaqədar təsərrüfat subyektinin formasıdır.

Müəssisənin Strukturu

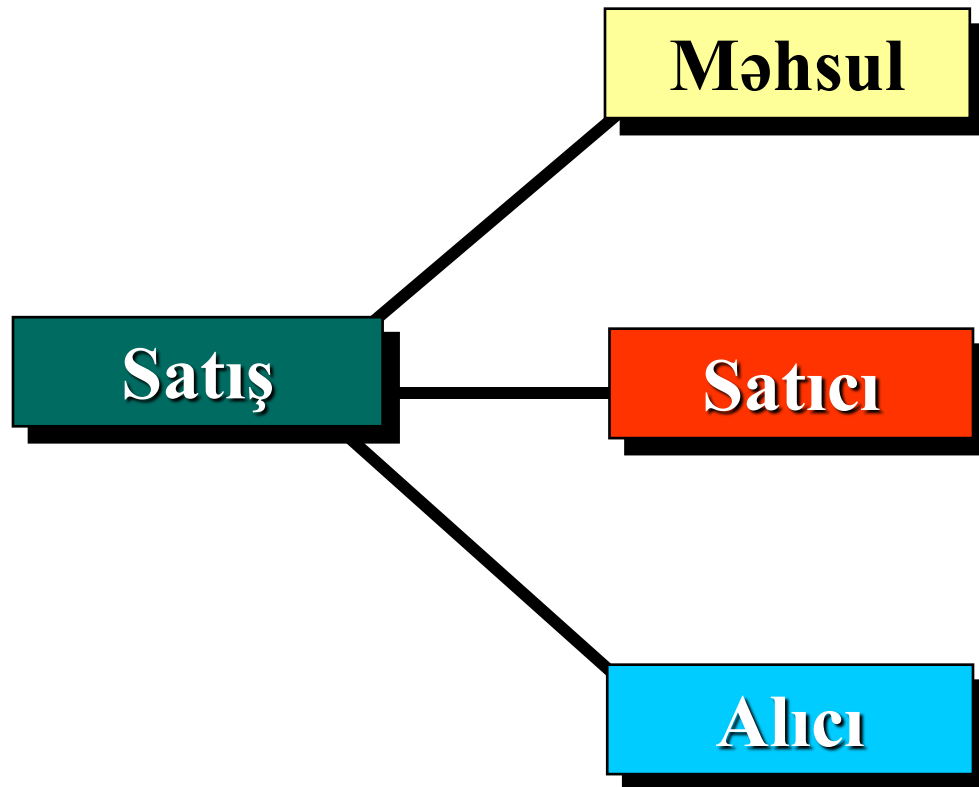

İstehsal prosesi

SATIŞ prosesi

Müəssisənin idarəetmə metodları

Müəssisənin idarəolunmasının 3 əsas metodu vardır:

Planlama

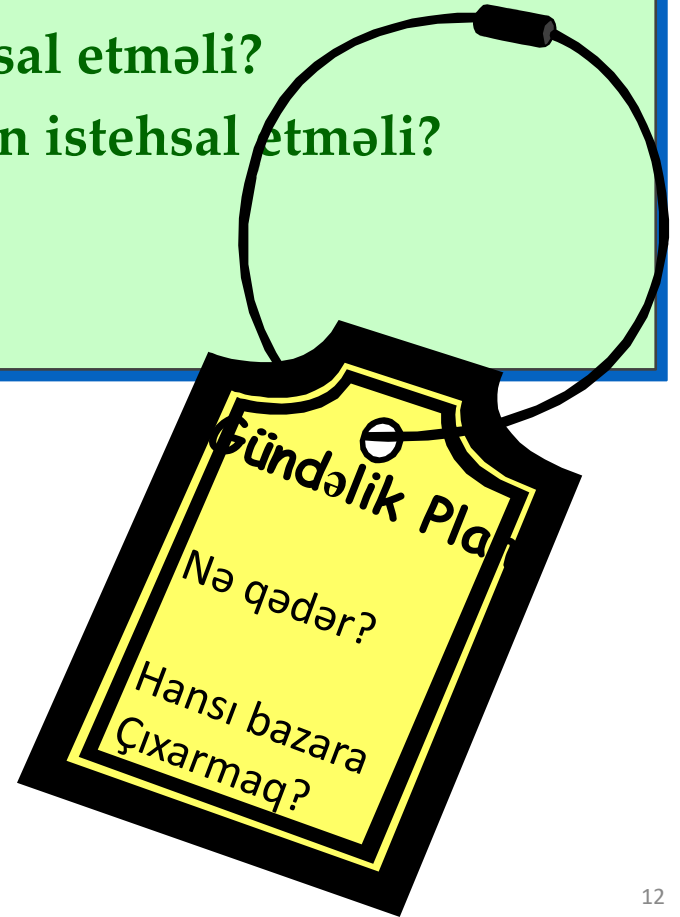
Təşkilətmə

Nəzarət

Planlaşdırma necə aparılır?

- Nə istehsal etməli?
- Necə istehsal etməli?
- Kimin üçün istehsal etməli?

Təşkiletmə necə aparılır?

İstehsal amillərini bir araya gətirməklə...

Əgər sahibkarın təşkiletmə bacarığı olmasa
istehsalın və satışın baş tutması mümkün olmaz

Nəzarət olmasa nə baş verər?

S: İstehsal və satış prosesinə nəzarət olunmasa nə baş verər?

- C: 1. Təkrar istehsal prosesini baş verməsi mürəkkəbləşər;
2. Mənfəəti müəyyən etmək çətinləşər

Nəzarət metodları?

1: İnzibati nəzarət

a. Nizam intizama nəzarət etməklə

2: Maliyyə nəzarəti;

a. Dəyər hərəkətlərinə nəzarət etməklə

Dəyər hərəkətlərinə nəzarət

Gəlirlər və xərclərə nəzarət etməkdir.

Müəssisədə dəyər hərəkətlərinə necə nəzarət edilir?

**Mühasibat uçotu
vasitəsilə**

Mühasibin fəaliyyəti

1 Biznes fəaliyyətinin tanınması

2 Fəaliyyətin qeyd olunması

3 Fəaliyyət nəticələrinin bəyan edilməsi

Mühasibat məlumatlarının istifadəçiləri

Xarici İstifadəçilər

- Borc verənlər
- Səhmdarlar
- Hökumət orq.
- İstehlşkçı Qrupları
- Xarici Auditorlar
- Müştərilər

Daxili İstifadəçilər

- Menecerlər
- Şöbə Rəhbərləri
- Daxili Auditorlar
- Satıcı Heyət
- Büdcə işçiləri
- Nəzarətçilər

Uçot məlumatlarının istifadəçiləri

Xarici İstifadəçilər

Maliyyə uçotu xarici istifadəçiləri
üçün maliyyə hesabatlarını
hazırlayır.

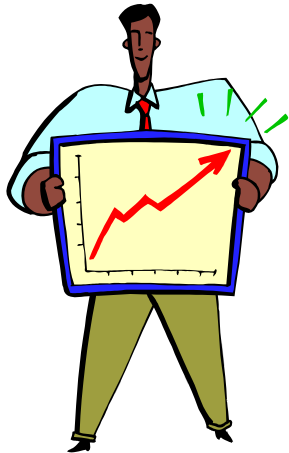
Daxili İstifadəçilər

İdarəetmə uçotu daxili istifadəçilər
üçün informasiya hazırlayır.

Accounting və Bookkiping arasındakı fərq

Accounting

**Əməliyyatları təhlil
edərək informasiya
hazırlamaq**

Bookkiping

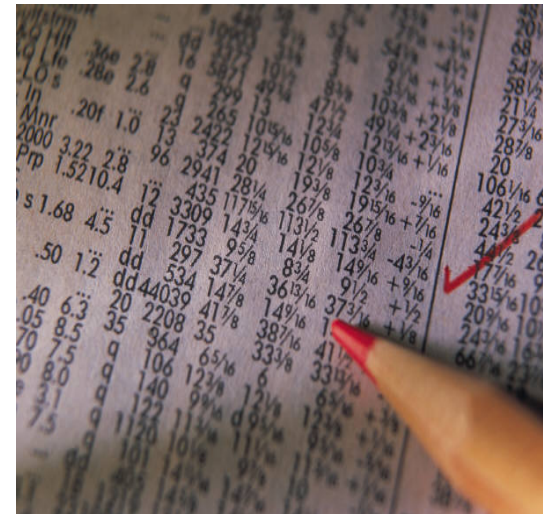
**Əməliyyatların
qeydiyyatını aparmaq**

İstifadəşinin qərar qəbul etməsi üçün 3 əsas informasiya:

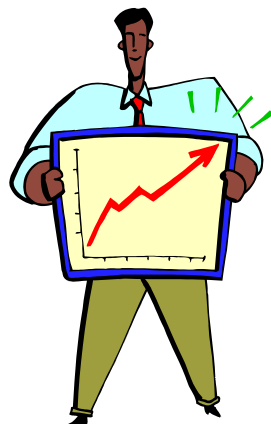

Şirkətin fəaliyyəti ilə əlaqədar düzgün qərar qəbul etmə aşağıdakı 3 informasiyadan asılıdır:

- ↑ (1) Maliyyə nəticəsi
- (2) Maliyyə vəziyyəti
- (3) Nağd Pulun hərəkəti

Əsas Maliyyə Hesabatları:

(1) Maliyyə nəticəsi

Gəlir hesabatı və Kapitalda dəyişiklik hesabatı

(2) Maliyyə vəziyyəti

Balans hesabatı

(3) Nağd Pulun hərəkəti

Nağd Pulun hərəkəti haqqında hesabatı

GƏLİR HESABATI

Scott Şirkətinin Gəlir Hesabatı 31 Dekabr 2007-ci il tarixinə

Gəlirlər:

Konsaltinq Gəliri	\$	3 000
-------------------	----	-------

Xərclər:

Əmək haqqı xərci		800
------------------	--	-----

Xalis gəlir	\$	2 200
-------------	----	-------

Xalis gəlir gəlirlər və xərclər arasındakı fərkdir.

Gəlir hesabatı şirkətin dövr ərzində çəkdiyi xərcləri və əldə etdiyi gəlirlərini göstərən hesabat olub maliyyə nəticəsini ifadə edir .

Kapitalda dəyişiklik haqda hesabat

Scott Şirkətinin Gəlir hesabatı 31 Dekabr 2007-ci il tarixinə

Gəlirlər:		
Konsaltinq Gəliri	\$	3 000
Xərclər:		
Əmək haqqı xərci		800
Xalis gəlir (mənfəət)	\$	<u>2 200</u>

**\$2,200 mənfəət şirkətin
xüsusi kapitalını artırır.**

Scott Şirkətinin Xüsusi Kapitalda Dəyişiklik haqqında Hesabatı 31 Dekabr 2007-ci il tarixinə

Kapital, 1 Dekabr 2007-ci il tarixinə	\$	-
Plyus: Sahibkar Kapitalı	\$20 000	
Xalis gəlir (mənfəət)	\$ 2 200	\$22 200
Minus: Sahibkar çıxarışı	\$ 500	
31 Dekabr 2007-ci il tarixinə Xüsusi Kapital		\$21 700

Balans hesabatı

Balans hesabatı dövr ərzində şirkətin maliyyə vəziyyətini göstərir.

Scott Şirkətinin Balans Hesabatı 31 Dekabr 2007-ci il

Aktivlər		Öhdəliklər və Xüsusi Kapital	
Pul vəsaiti	\$ 9 700	Kreditor borcu	\$ 1 200
Dəftərxana ləv	1 200	Veksel	4 000
Avadanlıq	16 000	Cəmi öhdəliklər	5 200
		Xüsusi Kapital	21 700
		Cəmi Öhdəlik və xüs	
Cəmi aktivlər	<u>\$ 26 900</u>	kap	<u>\$ 26 900</u>

Nağd pul vəsaitlərin hərəkəti haqqında hesabat

Scott Şirkətinin		
Nağd Pul vəsaitlərinin Hərəkəti haqqında Hesabat		
31 Dekabr 2007-ci il tarixinə		
Əməliyyat fəaliyyəti üzrə nağd daxil olma:		
Müştirlərdən nağd daxil olma	\$ 3 000	
Dəftərxana ləv-nın alınması	(1 000)	
İşçilərə əmək haqqı ödənişi	<u>(800)</u>	
Əməliyyat fəaliyyəti üzrə xalis daxil olma		\$ 1 200
İnvestisiya fəaliyyəti üzrə nağd daxil olma:		
Avadanlıqların alınması	<u>(15 000)</u>	
İnvestisiya fəaliyyəti üzrə xalis daxil olma		(15 000)
Maliyyə fəaliyyəti üzrə nağd daxil olma:		
Sahibkar qoyuluşu	20 000	
Bankdan borc pul	4 000	
Sahibkar çıxarışı	<u>(500)</u>	
Maliyyə fəaliyyəti üzrə xalis daxil olma		<u>23 500</u>
Pul vəsaitləri üzrə xalis artma		\$ 9 700
1 Dekabr 2007-ci il tarixinə Nağd Pul Balansı		<u>-</u>
31 Dekabr 2007-ci il tarixinə Nağd Pul Balansı		<u><u>\$ 9 700</u></u>

Diqqətinizə görə təşəkkür edirik!

Hazırladı: Radil Fətullayev

Bakı şəhəri., Şəhriyar 26

Tel/fax: +99412 480 28 45,

Mob: 055 767 90 85,

www.iatm.az

e-mail: office@iatm.az